

Azərbaycan Sosial Təhlil Komissiyası

Üçüncü hesabat
Avqust 2009

*Azərbaycan Sosial Təhlil Komissiyası Üçüncü Hesabat Avqust 2009 21 səhifədən 2–
cisi*

Mündəricat

Giriş

Komissiyanın işi

BP-nin hüdudları

BP-nin makroiqtisadi və geniş sosial təsiri

BP əməliyyatlarının təsiri

BP-nin icma proqramları

BP-nin Azərbaycan cəmiyyəti ilə əlaqəsi

Nəticə

Giriş

Bu Azərbaycan Sosial Təhlil Komissiyası (ASTK) tərəfindən hazırlanmış Üçüncü illik Hesabatdır. Bu və bundan əvvəlki hesabatlarla www/bp.com/caspian internet sahifəsində tanış olmaq olar.

Komissiya 2009-cu ilin may ayında görüşdü və BP və Səngəçal ərazisindəki icmalarla görüşlərə birlikdə dörd gün sərf etdi. Bu hesabat həmin həftə ərzində keçirilən müzakirələrin nəticəsidir.

Bu hesabatın strukturu bundan əvvəlki hesabatların strukturunu təkrar edir və aşağıdakı kimi tərtib olunmuşdur:

Komissiyanın işi
BP-nin hüdudları
BP-nin makroiqtisadi və geniş sosial təsiri
BP əməliyyatlarının təsiri
BP-nin icma proqramları
BP-nin Azərbaycan cəmiyyəti ilə əlaqəsi

ASTK-nın işi BP-nin Azərbaycandakı fəaliyyətinin sosial təsirləri ilə əlaqədar qarşıya vəzifələr qoymaq, məsləhətlər vermək və əminliyi təmin etməkdir. Əlbəttə, BP Azərbaycan şirkəti miqyasında nəyi isə bütün dərinliyi və təfərrüatı ilə bir həftəlik səfər çərçivəsində araşdırmaq kiçik bir qrup üçün mümkün deyildir. Xüsusilə, bu dəfə Komissiya Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) boru kəməri dəhlizi boyunca yerləşən icmalara səfər etmədi. Qısa bir müddət ərzində onun görə biləcəyi iş İkinci Hesabatdan sonra işlərin gedişini daha ətraflı başa düşmək, bəzi konkret sahələr üzrə BP-yə sorğular vermək, bəzi icma layihələrini nümunə kimi seçmək və artıq komissiyanın üçüncü ildir ki işlədiyinə görə BP-nin fəaliyyəti kontekstində və BP-nin özündə keçən bu müddət ərzində baş vermiş dəyişiklikləri qiymətləndirmək idi.

Komissiya üzvlərinin bir qrup kimi bir yerə yığılmasından bir il keçib. Aydın idi ki, bu il – 2008/2009-cu ildə çox şey, xüsusilə də dünya maliyyə və iqtisadiyyatında narahatlıqlar və çətinliklər baş vermişdir. Bu il dünya, region, Azərbaycan və BP üçün hadisələrlə zəngin olmuşdur. İndi hər yerdə əsas müzakirə mövzusu dəyişən şəraitə necə reaksiya vermək, riskləri necə daha yaxşı idarə etmək və böhranlı vəziyyətlərə necə yaxşı hazır olmaqdan ibarətdir. Bu il Kommissiyanın işlədiyi üçüncü ildir və biz də, təbii ki, bu üç ildən əvvəlki, keçən üç il ərzində baş vermiş və gələcəkdə baş verə biləcək təmayülləri, dəyişikliklərə və yeni şəraitlərə necə reaksiya verildiyini, risklərin necə idarə edildiyini və onlara qarşı necə hazır olmağı öyrənməkdə maraqlıyıq.

İndi özü-özlüyündə ortaya çıxan bir məsələ bu Komissiyanın gələcəyi məsələsidir. Səlahiyyətlərin əhatə dairəsinin ilkin variantında belə nəzərdə tutulurdu ki, Komissiyanın fəaliyyət müddəti onun 2007-ci ilin yanvar ayının 1-də təsis edildiyi tarixdən etibarən təxminən üç il olacaqdır. Əgər 2010-cu ildə Komissiya Dördüncü Hesabatı da hazırlamalı olarsa, onda həmin müddət, aşağıda görəcəyimiz kimi, artırılmalı olacaqdır.

Komissiya BP şirkətinin işçi heyətinə ASTK-nı məlumatlarla, təqdimatlarla təmin etməklə və suallara cavab verməklə gördüyü bütün işlərə görə təşəkkür edir. Bu, Komissiyanın öz işini yerinə yetirməyi mümkün edir və tərəfimizdən yüksək qiymətləndirilir.

Komissiyanın işi

2008/9-cu ilin may ayında Komissiya bir qrup kimi görüşdü, dörd gün ərzində BP ilə müzakirələr apardı və Səngəçal ərazisindəki icmalara qısa səfərlər etdi. BP şirkəti görüşdən əvvəl Komissiyanı külli miqdarda oxu materialı ilə təmin etsə də, BP şirkətinin Azərbaycana göstərdiyi sosial təsirlər kimi mürəkkəb bir mövzunu əhatə etmək üçün dörd gün az vaxtdır. Nəticədə, həmin dörd gün ərzində aparılan müşahidələr mahiyyətə nümunələrin toplanmasıdır və təbii ki, tam əhatəli deyildir. Nümunələrin toplanmasının bütün hallarında olduğu kimi, daha tez-tez rastlaşan və ya daha çox sayda seçilən nümunələr daha çox inam yaradır.

Komissiya öz diqqətini çox vacib hesab etdiyi məsələlər üzərində cəmləmişdir. Burada öz əksini tapmayan digər məsələlər onların nisbətən az vacib olmalarına görə deyil, sadəcə olaraq vaxtın məhdudluğuna görə buraxılmışdır.

Öz təqdimatlarında və cavablarında biz BP şirkətinin açıq və səmimi olduğunun şahidi olduq.

ASTK-nın əvvəlki tövsiyələrindən üçü iş icrasının izlənməsində dəyərli olduğunu sübuta yetirdi:

Birinci Hesabatında ASTK-nın təklif etdiyi Göstəricilər siyahısının Komissiyanın işinə böyük köməyi oldu və bizə belə gəlir ki, bu siyahı özünün sosial təsirlərinin müşahidə edilməsində BP üçün faydalı bir mexanizm ola bilər. Özünün İkinci Hesabatında Komissiya tövsiyə etmişdi ki, BP bu siyahıya üç makro göstərici də əlavə etsin: Azərbaycanda təhsil, kifayət qədər qidalanmama, habelə təmiz sudan istifadə imkanı və sanitariya şəraitinin müşahidə olunması. BP-nin cavabı belə olmuşdu ki, o, bu əlavə makro göstəriciləri siyahıya salmaq istəmir. Nəticədə Komissiya bu göstəriciləri Dünya Bankının İnkişaf üzrə Göstəriciləri, UNESCO, UNİSEF və Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı da daxil olmaqla bir çox mənbələrdən toplamış və nəzərdən keçirmişdir.

Əvvəlki məsələlər və BP-nin bəyanatlarının izlənməsində Tövsiyələr Reyestri çox faydalı oldu. Biz əvvəlki ən mühüm tövsiyələrin hələ də öz əhəmiyyətini itirməyən bir neçəsini bu hesabat boyu ön plana çəkirik. Biz bu Reyestri bundan əvvəl şirkətə verilmiş kənar tövsiyələrə münasibətdə BP-nin tədbirlərini (eləcə də onların həyata keçirilməsini) izləmək üçün bir orientir kimi təklif etmişdik. Biz bu Komissiyanı verilmiş əvvəlki tövsiyələrin yerinə yetirilməsinə görə BP-yə nəzarət edən bir qurum

hesab etmirik. Bizim verdiyimiz tövsiyələr ictimaiyyət üçün açıqdır və bizim verdiyimiz məsləhətdir, onu yerinə yetirib-yetirməmək isə BP-nin öz işidir. Təklif edirik ki, BP özünün yaxşı idarəetməsi üçün Reyestrin belə bir formasını saxlasın və onun müvafiq şəkildə yerinə yetirilməsinə nəzarət etsin. Reyestrda artıq aktual olmayan tövsiyələr, məsələn, Xəzərdə İşlənmələr üzrə Məşvərət Şurası (XİMŞ) və QHT Monitorinqindən irəli gələnlər, bağlanılmalıdır. Social Köçürmə üzrə Tədbirlər Planı Şurasının tövsiyələri də öz aktuallığını itirən kimi bağlanıla bilər.

ASTK-nın xahişi ilə aparılmış rəy sorğusu May ayında keçirilən iclas zamanı Komissiyaya təqdim olundu və olduqca informativ oldu. Belə rəy sorğusu, yəqin ki, BP üçün də çox faydalı olmalıdır. Komissiya belə bir prosesdən BP şirkətinin müntəzəm əsasda istifadə etməsini tövsiyə edir.

Bizim 2008-ci ildə təqdim etdiyimiz İkinci Hesabatdan sonra, BP şirkətinin cavabında Komissiyanın verdiyi tövsiyələrin bir neçəsi BP tərəfindən birbaşa cavablandırılmışdır. Digər tövsiyələrə isə birbaşa cavab verilməmişdir. Bir Komissiya kimi bizim məqsədimiz əvvəllər təklif etdiyimiz tövsiyələrin yerinə yetirilib-yetirilməməsini ciddi şəkildə izləməyi davam etdirmək deyildir. Onlar ictimaiyyət üçün açıqlanmış tövsiyələrdir və onlarla necə hərəkət etməyi qərar etmək BP-nin öz işidir. Lakin bununla belə, biz BP-yə əvvəlki təklifləri arxiv xatırladıyıq və BP üçün tövsiyələrin korporativ yaddaşda saxlanmasının yollarından biri Reyestrdir.

Hesabatın Giriş hissəsində qeyd edildiyi kimi, Komissiyanın işinin əvvəlcə nəzərdə tutulan müddəti 2009-cu ilin sonunadək olmalı idi. Komissiya özünün neçə il mövcud olacağı barədə, əlbəttə ki, tam obyektiv mülahizə yürütmək iqtidarında deyildir, lakin ən xoş niyyətlərlə belə bir fikirdədir ki, ASTK BP şirkəti üçün dəyərli işlər görmüşdür və həyata keçirdiyi bu rol, xüsusilə dünyada, regionda və ölkədəki vəziyyətin proqnozlaşdırıla bilinməyən dəyişmələri şəraitində, davam etdirməlidir. ASTK inanır ki, o, BP-nin sosial idarəetmə proseslərinə göstəricilər, tövsiyələr reyestri, 2009-cu ildə həyata keçirilmiş rəy sorğusu kimi bir sıra dəyərli üsullar, eləcə də BP üçün faydalı əminlik və fəaliyyətə təhrik üsulu gətirmişdir.

BP-nin hüdudları

ASTK fəaliyyətinin lap başlanğıcından qəbul etmişdir ki, hər hansı bir xarici kommersiya şirkətinin həm nəyi bacara biləcəyinin, həm də nələri etməli olduğunun hüdudları vardır. Bununla belə, Kommissiya belə bir fikirdədir ki, Azərbaycanda yaxşı idarəetmənin, şəffaflığın yüksək səviyyəsinin, korrupsiyanın aşağı səviyyəsinin, səmərəli institutların və hüquq normalarına hörmətlə yanaşmanın təkmilləşdirilməsi sahələrində BP-nin oynaya biləcəyi konstruktiv və özünə xas olan bir rol vardır. Bundan əvvəl dediyimiz kimi, bu, çox zaman dinamik hüdudlarla yaxın şəraitlərdə fəaliyyət göstərmək deməkdir.

Dövlət Departamenti¹, “Human Rights Watch”² və “Freedom House”³ təşkilatları kimi xarici müşahidəçilərin hesabatlarında deyilir ki, Azərbaycanda insan haqları ilə əlaqədar vəziyyət pisləşməkdədir. Bu, aydın şəkildə BP şirkətinin bilavasitə həyata keçirdiyi əməliyyatların hüdudlarından kənarında olsa da, elə bir şeydir ki, BP belə vəziyyət barədə məlumatlı olmalı və ondan irəli gələ biləcək məqamlara hazır olmalıdır. İnsan haqlarına münasibətin yaxşılaşdırılması sahəsində hökumətlə birgə işləmək imkanları ortaya çıxdıqca BP şirkətinə belə imkanlardan istifadə etmək tövsiyə olunur.

İyul ayının 8-də Azərbaycanın hökumət orqanları tərəfindən bloggerlər Emin Milli və BP şirkətinin əməkdaşı Adnan Hacızadənin saxta təsiri bağışlayan ittihamlar əsasında həbs edilməsi və saxlanması BP şirkətinə Azərbaycanda insan haqları ilə əlaqədar daha ümumi vəziyyətlərə nə üçün cavab verməyə hazır olmalıdır sualına yaxşı bir misaldır. ASTK tez bir zamanda Daxili İşlər Nazirliyi qarşısında məsələ ilə bağlı sorğu qaldırdığına görə BP-ni təqdir edir. Kommissiyanın üzvləri eləcə də Adnanın BP həmkarlarının obyektiv təhqiqatın təmin edilməsi, hüquq normalarına riayət olunması və bu şəxslərin hüquqlarına hörmətlə yanaşılması üçün Prezidentə müraciət etmələrinə hörmətlə yanaşdıqlarını bildirirlər. Kommissiya qanunun aliliyinə və beynəlxalq aləmdə qəbul edilmiş insan haqlarına dəstək verməkdə BP şirkətinin mövqeyinin dəyişməz qalmasının vacibliyini xüsusilə vurğulayır.

Bizim nöqtəyi-nəzərimiz ondan ibarətdir ki, BP Azərbaycan cəmiyyətində müsbət bir rol oynayır. Yaxşı idarəetmənin daha geniş intişar tapmasında və institutlarda və vətəndaş cəmiyyətində bacarıqların yaradılmasında öz üzərinə aparıcı rol götürməklə, BP şirkəti özünün uzunmüddətli biznes maraqlarının həyata keçirildiyi dövrdə daha böyük töhfələr verəcəkdir.

BP-nin makroiqtisadi və geniş sosial təsiri

Kommissiyanın Azərbaycanda axırıncı dəfə görüşündən sonrakı il hadisələrlə zəngin olmuşdur. Gürcüstanda münaqişə və dünya maliyyə və iqtisadi böhranı baş vermişdir. 2008-ci ildə neftin qiyməti bir barel üçün 140 ABŞ dollarınadək qalxmış, sonra bir barel üçün 40 ABŞ dollarınadək aşağı düşmüşdü. Bu sənəd hazırlanarkən neftin bir barelinin qiyməti təxminən 70 dollar civarında olmuşdur. Beləliklə, neftdən əldə

¹ 2008 İnsan haqları ilə əlaqədar Fəaliyyətlər üzrə Ölkə hesabatları. Demokratiya, İnsan Hüquqları və Əmək Departamenti

² “Human Rights Watch” təşkilatının dünya üzrə Hesabatı 2009

³ Dünyada Azadlıq 2009, “Freedom House” təşkilatı

olunan mənfəətlər və məhsulların qiymətləri dəyişkən və onların əvvəlcədən proqnozlaşdırılması qeyri-mümkün olmuşdur. Azərbaycan Dövlət Neft Fondunun İcraçı direktoru Şahmar Mövsümov demişdir ki, bu böhran Azərbaycana təsir edəcək və 2009-cu il “çox çətin bir il olacaqdır”⁴.

Regionda geosiyasi gərginliklərə Rusiyanın Gürcüstana müdaxiləsi təsir etmişdir. Belə bir şəraitdə, Azərbaycanın Rusiyaya potensial qaz satışı Azərbaycanda və onun hüdudlarından kənarında siyasi və ədalətli qiymətlə bağlı narahatlıqlar yaratmışdır.

Buna görə də, BP şirkətinin fəaliyyət göstərdiyi şərait o qədər də asan deyildir.

İqtisadi böhrana baxmayaraq BP şirkətinin məşğulluq səviyyələrini saxlaması ASTK-da məmnunluq hissləri doğurur, lakin bununla belə, yəqin ki, təchizatçılara qiymətlərlə əlaqədar təzyiqlər göstəriləcəkdir. Komissiya BP şirkətinə qiymətlərlə bağlı təzyiqləri Azərbaycanda təchizatçıların saxlanması və onların sayının çoxaldılmasından yarana biləcək faydalarla tarazlaşdırmağı məsləhət görür.

Şahdəniz yatağından hasil edilən qazın satışına gəlincə, BP Komissiyanı bir daha inandırmışdır ki, bu sahədə BP-nin mövqeyi sırf kommərsiya xarakteri daşıyır.

Özünün Birinci Hesabatında Komissiyanın tövsiyə etdiyi və indi BP tərəfindən istifadə olunan göstəricilər toplusu özünün faydalılığını indi də saxlamaqda davam edir və vaxt keçdikcə və yeni təmayüllər meydana gəldikcə gərəkliliyini daha da artırır. 2008-ci ildə inflyasiyanın 22%-dək artması (istənilən neft iqtisadiyyatında “holland xəstəliyi”nin mümkün ola bilən təzahürü) müəyyən qədər narahatlıq doğursa da, makro səviyyədə iqtisadi göstəricilər ümidvericidir. Qeyri-neft sektorunda 16% artım da, hətta onun çoxu tikinti ilə bağlı olsa da, ruhlandırıcıdır.

“Şəffaflyq Azərbaycan” Korrupsiya Haqqında Təsəvvürün İndeksində balı 2007-ci ildəki 2,1-dən 2008-ci ildə 1,9-a düşməsi məyusedicidir. Bu isə BP şirkətinə, xüsusilə öz podratçıları, özünün tədarük və təchizat fəaliyyəti və Hökumət də daxil olmaqla, başqaları ilə birgə işləməklə şəffaflyğın daha da genişlənməsi üçün Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı yönəlmiş səylərə əlavə xidmətlər göstərmək sahəsində ciddi vəzifələr qoymağa imkan verir.

Azərbaycanda insan haqları ilə əlaqədar vəziyyətin pisləşməsi barədə verilmiş məlumat yuxarıda qeyd edilmişdi. Bundan əvvəl də Komissiyanın qeyd etdiyi kimi, bu, BP şirkəti üçün artmış risklər törədir. Bu məsələ birmənalı olaraq bilavasitə BP şirkətinin idarəetmə səlahiyyətlərindən kənarında olsa da, qanunun aliliyi sahəsində Hökumətlə işləmək üçün BP şirkətindən daha çox səy və mümkün imkanların araşdırılmasını tələb edir.

BP özünün makro göstəricilər toplusuna 5-ci bəndi ilə uşaq ölümü əmsalını salır, lakin təhsil, təmiz sudan istifadə imkanı və ya kifayət qədər qidalanmama üzrə göstəriciləri ora daxil etmir. Belə göstəricilərdən istifadə edərkən onların mənbələrini göstərmək vacibdir. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının (ÜST) uşaq ölümü əmsalları üzrə göstəriciləri UNICEF rəqəmlərindən fərqlidir. ASTK tövsiyə edir ki, BP şirkətinin göstəriciləri təqdim edəndə onların hansı mənbələrdən götürüldüyünü

⁴ “İmpakt Azərbaycan”-nın 5-ci nömrəsindəki (yaz 2009) müsahibədən

göstərsin ki, onlara istinad oluna bilsin. Uşaq ölümü üzrə rəqəmlər cəmiyyətdə sağlamlığın ümumi ölçüsüdür. Bu rəqəmlər, eləcə də kifayət qədər qidalanmama üzrə göstəricilər⁵ Azərbaycanda artıq neçə illərdir ki, yaxşılaşmaqdadır və bunların hər ikisi inkişafın yaxşı əlamətləridir. Lakin bununla belə, sağlamlığın idarə edilməsi ilə əlaqədar bizim fikrimiz belədir ki, kənd yerlərində səhiyyə xidmətlərindən istifadə mümkünlüyü bəlkə də yaxşılaşmır və BP-nin əlaqələr qurduğu icmalar bu sahədə heç bir faydalar əldə etmir.

Komissiya Azərbaycanın inkişafı üzrə makro göstəricilərin BP tərəfindən izlənilməsinin davam etdirilməsini təkid edir. Bu göstəricilər birmənalı olaraq BP menecmentinin səlahiyyət dairəsinə daxil olmasa da, onlar zaman keçdikcə məhsuldar iqtisadi inkişaf, səhiyyənin yaxşılaşdırılması, təhsil və təmiz sudan və ərzaqdan istifadə mümkünlüyü və yaxşı idarəetmə üzrə göstəricilərdə Azərbaycan neft və qaz sənayesinin daha geniş təsirlərini nümayiş etdirəcəkdir. Biz BP-yə təhsil, təmiz sudan istifadə imkanı və kifayət qədər qidalanmama üzrə göstəriciləri daxil etmək barədə öncə etdiyimiz tövsiyəni təkrar edirik ki, bununla da BP Azərbaycanda inkişaf təmayülləri və təsirləri barədə məlumatlılığını saxlasın. BP öz qınına çəkilmək və Azərbaycanın uzunmüddətli firavanlığına və hələ neçə illər boyu BP-nin öz vəziyyətinə də təsir edəcək daha ciddi sosial məsələlərin nəzərdən keçirilməsində yaxasını qırağa çəkmək riskindən yayınmalıdır. Azərbaycanın inkişafına əməli dəstək vermək baxımından, BP öz müsbət niyyətlərindən əl çəkməməlidir.

İl ərzində təhlükəsizliklə bağlı Azərbaycanda baş vermiş əvvəlki hadisələrdən sonra Bakıdakı Neft Akademiyasında faciəli atışma baş verdi. Faciənin baş verdiyi vaxtda şəhər inzibati orqanlarının cavab tədbiri ləng olduğuna, xəbərin və zərərçəkənlər haqqında son məlumatların çatdırılmasının lazımi səviyyədə olmamasına görə tənqid edilmişdi⁶. Komissiya təklif edir ki, BP şirkəti bu faciəni nəzərə alaraq özünün böhranlı vəziyyətlərə cavab tədbiri prosedurlarını bir daha nəzərdən keçirsin və yerli orqanlarla bilik və bacarıqların artırılmasına ehtiyac olub-olmaması məsələsinə baxsın. Məsələn, əgər BP şirkətinin hər hansı bir obyektində qəza baş verərsə, ictimai təşkilatlar da daxil olmaqla hamı BP-ni onun necə idarə olunmasında müəyyən dərəcədə cavabdeh hesab edəcəkdir. ARDNŞ də daxil olmaqla, dövlət qurumları ilə həyata keçirilən böhran vəziyyətlərində cavab tədbirlərinin cıllanması təlimi mümkün ola bilən çatışmazlıqların, sosial təsirlərin və yerli icmalarla kommunikasiya planlarının effektivliyini aşkar etməyə kömək edə bilər. Nəzərdən keçirilə biləcək bacarıq və imkanlara təcili tibbi yardım maşınlarının çatma vaxtları, qan bankının miqdarı, kütləvi informasiya vasitələrinin məlumatları, icmalara yardımlar və s. daxil ola bilər. Təhlükəsizlik və icma ilə əlaqələr bir-biri ilə sıx bağlıdır. BP şirkətinin öz tarixində aldığı dərslər (məsələn Kolumbiya) göstərir ki, təhlükəsizliyə sadəcə olaraq BP obyektlərinin və işçi heyətinin təhlükəsizliyi nöqtəyi-nəzərindən deyil, hansısa bir tərzdə icma əlaqələrini təhlükəsizliklə birləşdirən və təhlükəsizliyi və icmanın rifahını bir məqsəd hesab edən yanaşma mövqeyi ən yaxşı praktikadır. BP şirkətinin Azərbaycandakı təşkilati strukturu belə bir birləşmə üçün yararlıdır.

⁵ Ərzaq və Kənd təsərrüfatı Təşkilatı

⁶ Məsələn, Azadlıq radiosunun internet sahifəsində, bax: <http://www.azadliq.org/content/article/1621181.html> və <http://www.azadliq.org/content/article~162111043.html>

2008-ci ilin sentyabr ayında qaz sızması Mərkəzi Azəri platformasında əməliyyatların müvəqqəti olaraq dayandırılmasına səbəb oldu. Bəzi belə fikirlər var ki, bu hadisə ilə bağlı xəbərlərin çatdırılması BP daxilində ondan kənarında olduğundan daha yaxşı olub. Xəbərlərin vaxtında çatdırılmaması qalan boşluğun şaiyələrlə doldurulmasına gətirib çıxarır. Komissiya tövsiyə edir ki, belə hadisələrin idarə olunması məqsədi ilə BP əlaqələr kanallarını və proseslərini bir daha yoxlasın ki, maraqlı tərəflər problemləri idarə edə və araya çıxan yanlış informasiya riskini azalda bilmək üçün maksimum müvafiq məlumatları vaxtında ala bilsin. BP-nin nüfuzuna gəlinə, Texas Siti-də baş vermiş faciə ilə nəticələnən partlayış hələ də yaddaşlardan silinmədiyindən, hadisə baş verəndə o, artıq narahatlıqlara səbəb ola bilər.

Nəhayət, Komissiya BP-yə əvvəllər etdiyi belə bir tövsiyəni xatırlatmaq istərdi ki, BP özünün bu günədək Azərbaycana verdiyi töhfələrin tam dəyərini/faydasını qiymətləndirsin. Bu heç də adi bir araşdırma deyil, BP və Azərbaycan üçün əhəmiyyət kəsb edən bir məsələdir. BP belə qiymətləndirmələri əvvəllər də aparmışdır. Buna misal olaraq BP-nin Şimal dənizində həyata keçirdiyi fəaliyyətlər vasitəsilə Şotlandiya iqtisadiyyatına verdiyi töhfələri misal gətirmək olar. Azərbaycanda və dünyanın hər yerində BP üçün dəyər kəsb edən öyrənilməli dərslər, yəqin ki, hələ çoxdur.

BP əməliyyatlarının təsiri

BP-nin istifadə etdiyi göstəricilər nümayiş etdirir ki, 2008-ci ildə BP-nin işçi qüvvəsində ixtisaslı Azərbaycan vətəndaşlarının faizi 82%-dək artmışdır. Bu nisbətə getdikcə artmasını görmək çox xoşdur.

Kiçik və Orta müəssisələrə (KOM-lərə) çəkilən xərclərin artması da təqdirəlayiqdir.

İşdə xəsarətlərin sayının azalmasını görmək də yaxşıdır.

ASTK-nın görüşdüyü dörd gün ərzində Komissiyanın üzvlərindən biri Bakıda BP-nin Biznes Mərkəzinin bağlanıldığını aşkar etdi. Bir qədər sonra BP izah etdi ki, bu, şəhərdə BP ofislərindən istifadənin səmərəliliyinin artması işinin bir hissəsidir və Biznes Mərkəzinin bundan sonra fiziki yeri olmayacaq və onun fəaliyyətləri BP-nin mövcud ofislərindən idarə olunacaqdır. Komissiya təəccübləndi ki, gördüyü kimi bu dəyişiklik, eləcə də Mərkəzin missiyasında hər hansı bir yenilik barədə az məlumat verilmişdir. Biznes Mərkəzinin fəaliyyət göstərməsində maraqlı tərəflərin geniş bir qrupu vardır. Yerli şirkətlərin beynəlxalq standartlara çatmasına kömək etmək sahəsində BP-nin biznesə dəstək fəaliyyətləri olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edir. ASTK belə hesab edir ki, Mərkəzin köçürülməsi və onun gələcəyinin necə olacağını maraqlı tərəflərə məntiqli şəkildə izahını daha yaxşı etmək olardı. Komissiya həm də ısrar edir ki, Mərkəzlə bağlı dəyişikliklər baş versə belə, BP bu sahədə fəaliyyətlərini davam etdirməlidir. Bu, BP şirkətinin çox gözəl fəaliyyət göstərdiyi bir sahə olmuşdur. Ehtiyacı olanlara yardım, bacarıqların yaradılması və təlim çox mühüm fəaliyyətlərdir və Komissiyanın fikrincə, onlar əvvəlki əzmlə davam etdirilməlidir.

Tikinti işlərinin səviyyəsinin aşağı düşməsi ilə işçi qüvvəsi də xeyli azalmışdır. İşdən çıxarılmış işçilər üçün iş tapmaq BP-nin bilavasitə vəzifəsi olmasa da, ASTK inanır ki, iş bazarına BP-nin bacardığı qədər kömək etməsi həm BP-nin, həm də icmanın mənafeələrinə uyğundur. Terminal ərazisindəki icmalara iş yerləri haqqında məlumat təminatı ilə köməklik göstərilməsi böyük dəyərə malikdir. Bunu BP asılılığından yayınmaq və BP markasından istifadə etməməklə QHT tərəfdaşlığı vasitəsilə həyata keçirmək olar.

BP şirkətinə məsləhət görülür ki, o, təchizatçılarla aparılan işlərdə şəffaflığı artırmaq və korrupsiya hallarını azaltmaq üçün göstərə biləcəyi təsir imkanlarından bacardığı qədər istifadə etsin və ədalətli və açıq işəgötürmə praktikasını təmin etsin, eləcə də mümkün sui-istifadə hallarını aşkar etmək üçün, şəraitdən asılı olaraq, auditlər keçirsin.

Bundan əvvəl də qeyd edildiyi kimi, şirkətdənkənar müşahidəçilər Azərbaycanda insan haqları ilə əlaqədar vəziyyətin pisləşdiyini xəbər verirlər. Belə bir şərait BP şirkətinin insan haqları ilə bağlı məsələlərdə lazımi qədər ehtiyatla davranmasının əhəmiyyətini daha da artırır. Son vaxtlar, məsələn Niger deltasında və Ekvadorda fəaliyyət göstərən digər aparıcı beynəlxalq neft şirkətlərinin də qatıldığı ABŞ-da keçirilən məhkəmə presedentləri sui-istifadələrdə iştirak etməsi düşünülməli korporasiyaların məruz qala biləcəkləri riskləri xüsusilə vurğuladı. ASTK özünün İkinci hesabatında BP-yə tövsiyə etmişdi ki, o, Dövlət Departamentinin 2007-ci il hesabatında Azərbaycanla bağlı iki məsələdə özünün şirkət daxilində məsuliyyətlə

hərəkət etdiyinə əminliyi təmin etsin. ASTK bu tövsiyəyə dair BP-dən müfəssəl bir cavab almasa da, yuxarıdakı kontekstlə bağlı həmin məsələni bir daha qaldırır.

Təhlükəsizliyin təşkilində və Təhlükəsizlik və İnsan haqları üzrə Könüllü Prinsiplərə əməl edilməsi ilə əlaqədar İnsan haqlarının şirkətdənkənar monitorinqi barədə BP həm ictimai, həm də öz öhdəliklər götürmüşdür. İndi isə o bəyan edir ki, belə monitorinqlər müntəzəm əsasda davam etməyəcəkdir⁷. Könüllü Prinsiplərin həyata keçirilməsinin yaxşılaşdırılmasında BP işçi heyətinin şirkət daxilində gördüyü işlər ASTK üzvlərində böyük təəssürat yaradır. Komissiya belə hesab edir ki, müntəzəm şəkildə keçirilən şirkətdənkənar monitorinqdən geri çəkilmək, necə olsa belə, özlüyündə düzgün seçilmiş hərəkət tərzidir və həm də öz öhdəliklərini yerinə yetirməməkdə BP-ni şirkətdənkənar müşahidəçilərin ittihamlarına məruz qoya bilər.

ASTK-nın may ayında keçirilən görüşü zamanı komissiya üzvləri 2007-ci ildə Səngəçal ərazisində baş çəkdiqləri icmalar ilə bir daha görüşdülər. Səngəçal terminalında qazın məşəldə yandırılması bir müddət narahatlıq törədən bir məsələ idi və əvvəlki hesabatlarda da bu məsələ qaldırılmışdı.

Ərazidəki icmaların problemlərinin çoxu BP-nin işə başladığı tarixdən əvvəl baş vermiş hadisələrdən qalmış mirasdır və həmin əraziyə qaçqınların gəlməsi ilə əlaqədardır. Bu cür vəziyyətlərin təbiəti belədir ki, BP yaratmadığı problemlərə görə təqsirləndirilə və eyni zamanda BP-nin gördüyü yaxşı işlərə görə təriflər başqa bir yerə ünvanlana bilər. Deməli, BP şirkəti belə bir şəraitdə işləməyə məhkumdur. Bu o deməkdir ki, müvəffəqiyyətin ən vacib hissəsi əla və strateji ünsiyyətdir.

İcma nümayəndələri ilə müzakirələrdən belə göründü ki, BP müəyyən faydalar gətirən bir şirkət hesab edilsə də, o, əsasən sağlamlıqla bağlı məsələlərə görə təqsirləndirilir. BP şirkətinin işçi heyəti ilə aparılan müzakirələrdən belə göründü ki, onlar icmanın belə bir rəydə olmasından üzgün oldular. ASTK hiss etdi ki, bu iki tərəf arasındakı əlaqələrin yaxşılaşdırılmasına ehtiyac vardır. Komissiya bu dəfə BTC boru kəməri boyunca yerləşən icmalara baş çəkməsə də, belə başa düşür ki, bu cür əlaqə, ehtimal ki, həmin icmalarda daha yaxşıdır. Komissiyanın üzvləri hiss etdi ki, BP və terminalın yaxınlığında yaşayan icmalar arasında soyuqluq əmələ gəlib. ASTK-nın mövqeyi belədir ki, icmaların sağlamlıqla bağlı narahatlıqları, hətta düz ünvanlandırılmasada, səmimidir və heç bir vəchlə məlum olmayan motivlərə və ya faktların qəsdən təhrif edilməsinə aid edilməməlidir. Əgər səmimi ünsiyyət pozularsa və iki tərəfin heç biri digərinə qulaq asmasa, onda irəliləyiş qeyri mümkün olar. Belə bir təhlükə vardır ki, BP işçi heyəti icmanı sadəcə olaraq kompensasiya almaq istəyən “bir problem”, icma isə BP-ni öz nöqtəyi-nəzərini yeritməyə və özünə haqq qazandırmağa çalışan bir kompensasiya mənbəyi hesab edə bilər. Əgər belə bir şey baş verərsə, onda stereotiplər yaranar, mövqələr sərtləşər, birgə düşüncə və tərəqqi isə çətinləşər. BP-nin nüfuzu inam üzərində - külli miqdarda insanlarla uzunmüddətli əlaqələr yaratmaq və maneələri dəf etmək üzərində yaranmışdır. Məqsəd nələrin baş

⁷ BP-nin rəhbərləri həm Londonda, həm də Vaşinqtonda şirkətin təhlükəsizliyinin şirkətdənkənar monitorinqi barədə ictimaiyyət qarşısında öhdəliklər götürmüşlər. Bundan əlavə, BTC layihəsinə qarşı geniş QHT kampaniyasının yoluna qoyulmasında bir addım kimi, BP “Amnesty International” təşkilatına vəd etmişdi ki, o, boru kəmərinin bütün həyatı boyu belə şirkətdənkənar monitorinqlərin müntəzəm olaraq aparılmasını təmin edəcəkdir.

verdiyi, gələcəkdə nələrin durduğu və s. haqqında qarşılıqlı məlumat əldə etmək və qonşuluq əlaqələri yaratmaq üçün icmalarla BP işçi heyəti arasında görüşlərin keçirilməsi olmalıdır. BP-yə icmalardan uzaq və onlara laqeyd olmaq deyil, onlara yaxın olmaq gərəkdir və bu yalnız problemlərin həll olunması ilə bağlı olmamalıdır. Sosial aspektləri də arabitə edən görüşlər Xəzər Enerji Mərkəzində keçirilə bilər. Belə görüşlərdən birinin mövzusu qazın məşəldə yandırılması və hava mühiti ola bilər. Bəlkə də, bir icma monitoring qrupu və ya yerli sakinlərdən ibarət komitə yaradılmalıdır. Ola bilsin ki, daha sıx əlaqələr yaratmaq üçün İcmalarla Əlaqə üzrə yeni tipli məsul şəxslər və ya nümayəndələr birbaşa icmalardan işə götürülməlidir.

Komissiya təklif edir ki, BP yerli icmalarla yüksək səviyyəli əlaqələndirici funksiya yaratmaq üçün vaxt və vəsait qoysun. Şirkətdənkənar ekspertlərin peşəkar məsləhəti, eləcə də başqa yerlərdə icmalarla işdə uğur qazanılmış misallardan (məsələn, BTC boru kəməri boyunca və ya BP-nin dünyanın başqa yerlərində - şirkətin çətin vəziyyətlərdə icmalardan yüksək səviyyədə dəstək aldığı Soveto kimi və ya BP-nin çox yüksək nəticələr əldə etdiyini sandığı yerdən) öyrənmək faydalı ola bilər. Bu, köhnə vərdişlərin yeniləşdirilməsi və ya yeni bacarıqların yaradılması da ola bilər. Tədqiq edilməli proseslərə neft və cəmiyyət mövzusunda yerli radio proqramı, ictimai televiziya rabitəsi, dəyirmi masalar, gənclər təşkilatlarına artırılmış diqqət, icma və hökumət arasında dialoqa kömək, icma bacarıqlarını yaratmaq və asılılıqdan yayınmaq üçün yerli QHT—lərə sponsorluq etmək daxil ola bilər.

BP şirkəti sement zavodu və ya elektrik stansiyası kimi sənaye obyektləri ilə birgə məlumatların işlənilməsində nüfuzunun xələl gəlməməsi üçün ehtiyatlı olmalıdır. Risk orasındadır ki, başqalarını BP-nin yüksək standartlarına çatdırmaqdan daha çox, qrup halında BP daha aşağı standartlara, xüsusilə də əlaqələr sahəsində, salınar. Əgər başqaları mümkün sosial təsirlərə münasibətdə müdafiə mövqeyi tuturlarsa, BP də özünü belə bir vəziyyətə düşmüş görə bilər. BP başqa sənaye təşkilatları ilə işləməli olarsa, o, həmin qrupu daha yaxşı mövqeyə gətirib çatdırmaq və müdafiə mövqeyi yaratmaqdan çəkindirməlidir.

BP-nin həyata keçirməyə başladığı və 2010-cu ilin əvvəlində hesabat verəcəyi Sağlamlığa Təsirin Qiymətləndirilməsi (STQ) irəliyə atılmış alqışa layiq bir addımdır. İstifadə olunan metodologiya yaxşı metodologiya hesab oluna bilər, tədqiqat, QHT və hökumətin iştirakı bu metodologiyanın əsas tərkib hissələridir. Qari Krigerin bu işə qatılması qiymətləndirməyə inamı daha da artırır. Alınan nəticələr təkcə səhiyyəyə aid olmaya da bilər; onlar nə isə gözlənməz bir şey ola bilər. Nəticələrdən asılı olaraq, BP müdaxilə etmək imkanlarını nəzərdən keçirməlidir. Səhiyyə hökumətin cavabdeh olduğu bir sahədir. BP, yəqin ki, ictimai səhiyyənin yaxşılaşdırılmasında, məsələn, onun planlaşdırılmasında, bacarıqların yaradılmasında QHT-lərlə tərəfdaşlıq edə və hökumətə bu işlə daha yaxından məşğul olmağa və səhiyyə sahəsində daha səmərəli fəaliyyət göstərməyə kömək edə bilər.

Sağlamlığa Təsirin Qiymətləndirilməsi başa çatdırılanda, aşkar edilmiş məlumatların açıqlanması ehtiyatla aparılmalıdır və geniş ictimaiyyətə yüksək səviyyədə çatdırılmalıdır. Yuxarıda təklif edildiyi kimi, bu məlumatların çatdırılmasında BP şirkətdənkənar ekspertlərin peşəkar məsləhətini ala bilər. Verilən məlumatlar ictimaiyyət üçün aydın olmalıdır. Emissiya və ya hava mühiti üzrə beynəlxalq standartlar müqayisə üçün, məsələn, mərkəzi Bakıda və ya BP-nin Texas Siti və ya Viç Farm kimi başqa ölkələrdə yerləşən zavodları ətrafındakı hava mühiti ilə aparılan

müqayisədən az faydalı ola bilər. Çirklənmə səviyyələrinə təkcə Səngəçal terminalının deyil, eləcə də müxtəlif fəaliyyətlərin təsirlərinin nəzərə alınması vacibdir.

BP qazın məşəldə yandırılmasının azaldılması istiqamətində çalışmışdır, lakin bu yandırılma ilə bağlı yenə də ciddi narahatçılıq və şübhə vardır. Qazın məşəldə yandırılmasının 2009/10-cu illərdə də azaldılacağı və ya keçmişdə Deyvid Vudvordun BP Azərbaycan şirkətinin prezidenti olduğu vaxt götürdüyü öhdəliklərin yerinə yetirilib-yetirilmədiyini və ya gələcəkdə yerinə yetiriləcəyi ASTK üçün aydın deyildir. ASTK Səngəçaldə qazın məşəldə yandırılmasının BP-nin dünyanın başqa yerlərindəki obyektlərində qazın məşəldə yandırılması ilə necə müqayisə olunduğunu və bunun BP-nin bütün dünyada qazın məşəldə yandırılması siyasətinə nə dərəcədə uyğun olduğunu bilmək istərdi. ASTK üçün nümayiş etdirilən qısa metrajlı filmə Niger Deltasında qazın məşəldə yandırılması ilə müqayisə aparılır və bu heç də uğurlu bir müqayisə deyildir. Bu film uşaqlar üçün nəzərdə tutulub və yaxşı filmidir; lakin bununla belə, məzmunun obyektiv olmasında diqqət yetirilməlidir.

BP-nin İcma Proqramları

Əvvəlki hesabatlarda ASTK-nın maraqlandığı mövzu BP şirkətinin icma proqramlarının strateji məqsədlərini, bu məqsədlərdən irəli gələn vəzifələri başa düşmək və həmin məqsəd və vəzifələrlə müqayisədə qazanılmış uğurların ölçülməsi üçün yollar müəyyən etmək olmuşdur.

BP göstəriciləri sosial xərclərin 2008-ci ildə 6,4 milyon ABŞ dollarınadək azalmasını, BP şirkətinin dəstək verdiyi mikromaliyyə institutları tərəfindən verilmiş kreditlərin sayının artması, icmalar tərəfindən edilən şikayətlərin azalması və icmalarla əlaqə və İctimaiyyətlə Əlaqələr üzrə Məsul Şəxslərin əməkdaşlarının sayının sabit qalmasını (7) nümayiş etdirir. ASTK icmalara ayrılan vəsaitlərin əsasən bacarıqların yaradılmasına xərclənməsini təqdir edir.

ASTK 2007-ci ildə BP-nin Xəzərdə İşlənmələr üzrə Məşvərət Şurasına 2006-cı ildən 2008-ci ilədək olan müddətdə Regional İnkişaf Təşəbbüsünə 41 milyon ABŞ dolları məbləğində vəsait xərcləyəcəyi (Azərbaycanda, Gürcüstanda və Türkiyədə) barədə verdiyi vədi qeyd edir və BP şirkətinin bu vədi yerinə yetirdiyinin təsdiqini eşitmək istədiyini bildirir.

Bunu başa düşmək olar ki, BP xərclərin azaldılmasına cəhd edəcəkdir. Başa düşülməsi çətin olan məsələ budur ki, ictimai xərclərin düzgün səviyyəsi necə olmalıdır. Komissiya BP-yə məsləhət görmüşdü ki, o, dəyişən vaxtlarda xərcləri əvvəlki səviyyələrdə saxlasın və zəiflik göstərməsin. Lakin bununla belə, vacib olan xərclərin mütləq səviyyəsi deyil, xərclərin vasitəsilə əldə olunmuş ictimai təsirin səmərəliliyidir. Strateji məqsəd və vəzifələr məhz buna görə bu qədər mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İcmalardan gələn şikayətlərin aşağı səviyyəsinə nail olmaq əlbəttə ki yaxşı bir şeydir, lakin təsirin cavab ölçüsüdür. Təqdim edilməsini Komissiyanın əvvəllər xahiş etdiyi BP və digər şirkətlər tərəfindən dünyanın müxtəlif yerlərindəki sosial xərclərinin ilkin səviyyələrinin müqayisəsi faydalı ola bilərdi. Mühüm olan icmanın inkişafı və həyata keçirilən layihələrin keyfiyyətidir. Xərclər azaldıqca risklər artır və icra ölçülərinin əhəmiyyətini daha da artırır.

Komissiya hələ də əmin deyildir ki, BP özünün ümumi inkişaf təsirini və ya özünün sosial xərclərinin nə dərəcədə uğurlu olmasını necə ölçür və müvafiq səviyyənin hansı səviyyə olduğunu və ya vaxt keçdikcə necə olmalı olduğunu necə qət edir. BP Komissiyaya bir QHT iş icraçısı ilə bağladığı BP Qrant Sazişinin bir nümunəsini təqdim etmişdir ki, burada həmin icraçının ölçülə bilən məqsədləri və hesabatları da vardır. Bu cür ölçülər yaxşıdır və ümumilikdə sosial proqramın elementləri yaxşı təsir bağışlayır, lakin məqsədlər, strateji addımlar və inkişaf nailiyyətləri baxımından müxtəlif layihələrin ümumi məqsədlə necə uzlaşdığını görmək çətindir. Komissiya BP-yə məsləhət görür ki, o, əgər artıq tanış deyilsə, Məntiqi Əsaslarla Yanaşma metodunu inkişafa məqsədyönlü yanaşma kimi sınaqdan keçirsin⁸⁸. Bu Əsas xüsusilə proqramın məqsədi və layihənin müəyyən edilməsi üçün faydalı ola bilər.

Biz belə anladıq ki, hər il üzrə planlaşdırılmış xərclər göstərilməklə 2009-2011-ci illər üçün strategiya olacaqdır və Komissiya onu görməyə şad olardı.

Bu yaxınlarda Azərbaycan Prezidenti tərəfindən infrastruktur, yüksək keyfiyyətli iş yerləri, kənd təsərrüfatı, mikro-elektrik enerjisi istehsalı və sosial infrastruktur kimi prioritetləri olan yeni bir regional inkişaf proqramı təsdiq edilmişdir. Maksimum fayda əldə etmək və hökumətin məqsədlərinə uyğunlaşdırılmaq üçün bu proqram BP proqramlarında nəzərə alınmalı və onlara inteqrasiya olunmalıdır. Buna dair adi bir misal odur ki, BP gənclərin xaricdə təhsil alması üçün çəkdiyi xərclərin eyni işi görmək üçün nəzərdə tutulan hökumət proqramı ilə nə dərəcədə uzlaşmasını nəzərdən keçirsin.

Strateji analiz vasitəsilə son 3 ildə əldə edilmiş nailiyyətləri nəzərdən keçirmək faydalı olardı. Biz əminik ki, BP Gürcüstanda və Türkiyədə İctimai Sərmayə Proqramlarının ortamüddətli və üç illik qiymətləndirilməsini aparıb. Keçilmiş dərslərdən ibrət almağı təmin etmək üçün belə bir işi Azərbaycanda da həyata keçirmək faydalı olardı.

Komissiya qarşıya çıxmış indiki problemləri həll etmək üçün yeni yanaşma yollarının tədqiq edilməsini davam etdirməyi BP-yə məsləhət görür. Yeni ideyaların və bacarıqların gətirilməsi məqsədi ilə yaxşı olardı ki, BP öz işçi heyətini növbə ilə əvəzləndirsin və İcma inkişafı və ictimai münasibətlərdə təlim və ehtiyatlardan istifadə etməklə bacarıqların inkişaf etdirilməsini stimullaşdırsın⁹.

Belə bir yeni imkana misal kimi kənd yerlərində əkin üçün yararlı olan sahələrin kiçik olduğunu göstərmək olar – məhsuldarlığı yüksəltmək, fermerlərə strateji bitkilərin əkilməsinə, növbəli əkindən istifadə etməyə, əməyin səmərəliliyini artırmağa, əmək şəraitini yaxşılaşdırmağa və s. imkan vermək məqsədi ilə torpaq sahələrini birləşdirməyə ehtiyac ola bilər. Bu ehtiyac torpaqların paylaşdırılmasından sonra bu yaxınlarda aşkar edilmiş bir ehtiyac və beləliklə də yeni bir problemdir. Bu işə kömək etmək üçün mikro-maliyyələşdirmə proqramlarının birindən istifadə etmək mümkün ola bilər. BP bu işi bilavasitə maliyyələşdirmək məsələsini nəzərdən keçirə və ya fermerlərin məlumatlılığının artmasına köməklik göstərə bilər.

⁸ Bax: məsələn www.Norad.No

⁹ Bu mövzuya həsr olunmuş çoxlu məqalə və mətnlər vardır. Məsələn, bu yaxınlarda Luk Zandvliet və Meri B. Andersonun dağ-mədən sənayesinə aid çap edilmiş “Korporativ icma əlaqələrini işləməyə məcbur etməklə düzgün yol seç” adlı nəşr faydalı ola bilər.

ASTK enerjijə çıxış proqramının üzləşdiyi çətinlikləri və BP şirkətinin onun inkişaf etdirilməsi ilə əlaqədar fəaliyyətlərə artıq nə üçün vacib prioritet kimi baxmadığını başa düşür, lakin kasıb icmaların tərəfdaşlıqlar vasitəsi ilə enerjidən istifadə imkanlarına kömək etmək üçün yaradıcı yenilik yolları axtarmaq barədə əvvəlki xahişlərini yenidən təkrar edir.

ASTK-nin BP-nin kənd ərazilərində həyata keçirməyə başladığı Davamlı Ətraf mühit və İqtisadi İmkanlar Proqramı (DƏMİİP) ilə əməli tanış olmaq imkanı olmasa da, kənd təsərrüfatına verilən bu diqqətə dəstək verir və proqramın uğurlu olacağına ümid edir. Bundan əvvəl təsvir olunan Məntiqi Əsaslarla Yanaşma metodundan DƏMİİP-lə əlaqədar arzu olunan nəticələri ölçmək üçün istifadə oluna bilər.

Keçən il Komissiya Gəncə bölgəsindəki icmalara baş çəkdi. Bu il isə Komissiya 2007-ci ildə baş çəkdiyi Səngəçal terminalı yaxınlığında yerləşən icmalara bir daha səfər etdi. Komissiya Ümid qəsəbəsində 2007-ci ildə onda dərin təəssürat yaratmış kiçik bir icma müəssisəsinə baş çəkdi. Müəssisənin işlərinin yaxşı getməməsini görmək Komissiyayı məyus etdi. Kiçik maddi istehsal biznesi üçün rəqabət nəticəsində bazar şəraiti dəyişmiş və müəssisə digər lazımi məhsullar hazırlamaq yolunu tapmaqla dəyişən şəraitə düzgün reaksiya verə bilməmişdi. İki il bundan əvvəl Ümid qəsəbəsindəki insanlar daha ümidvar görünürdü. O vaxt təlim materialları və diaqramlar asılmış divarlar indi boş idi. Biznesin planlaşdırılması, habelə marketing və maliyyə bacarıqlarının yaradılması sahəsində daha böyük kömək Ümid qəsəbəsindəki bu müəssisəyə kömək edə bilərdi.

Yəqin ki, təlimlərin keçirilməsindən sonra onlara lazımi qaydada əməl edilib-edilməməsi barədə suallar yaranmalıdır. Daha diqqətlə keçirilmiş monitoring daha erkən müdaxiləyə imkan yaratmaqla yaranan problemləri görməyə imkan vermiş olardı (2007-ci ildə ucuz Çin mallarının rəqabət aparmasını artıq göstərirdi). İndi Ümid qəsəbəsindəki icmanın iş məkanının yeni və daha məhsuldar fəaliyyət tapmaq ehtiyacı vardır. Ümid qəsəbəsindəki müəssisənin təcrübəsi göstərir ki, aydın görünən davamlılıq kövrək ola bilər, mütəmadi olaraq çalışmaq lazımdır və özündən razılıqdan yayınılmalıdır. Ümiddəki müəssisə ilə bağlı öyrənilmiş dərslər BP-nin digər layihələrinə ötürülməlidir.

Komissiya həmin ərazidəki bərbərxana salonlarında usta yanında şagirdlik proqramının bir neçə uğurlu nümunəsini gördü. Bu şey özlüyündə qiymətli olsa da, hər hansı bir miqyasa çatmaq və daha geniş davamlılığa töhfələr vermək üçün belə səylər digər sektorlardakı yenilikçi sahibkarlaradək genişləndirilməlidir. Yenilikçi yanaşma tərzlərinə gənclər arasında biznes ideyaları üzrə müsabiqə daxil edilə bilər. Gözəllik salonları üçün fondların sahibkar tərəfindən qoyulduğu qədər artırılması düzgün addım kimi görünür. Əgər BTC boru kəməri dəhlizi boyunca yerləşən icmalarda indi belə proqramlar həyata keçirilmirsə, Komissiya bu yaxşı praktikanın oraya da ötürməyi BP-yə təklif edir.

Komissiya Səngəçal icmasında icmanın fəaliyyətinin zəiflədiyini hiss etdi. İcma iclasları qrafikinin olmadığı və icma rəhbərlərinin icma işlərində az iştirak etdiyi görünürdü.

Bu cüzi misaldan görünür ki, Komissiya bu halda ictimai məqsədlərə çatmaqda nə isə bir uğursuzluğun olduğunu müşahidə etmişdir. BP-nin göstərdiyi səylər icma əsaslı

təşkilatların səfərbər edilməsi ilə hələlik nəticələnməyib. BP-nin bu işə qatılması faydalı olsa da, nəzərdə tutulmuş daha əhatəli təsir yaratmamışdır.

ASTK təklif edir ki, bəlkə də yeni bir yanaşma metodu daha yaxşı nəticələr verə bilər. İcmaların məskunlaşdığı ərazidə gəzərkən məlum oldu ki, məişət xidmətinin inkişaf etdirilməsi sahəsində çox az iş görülmüşdür. Tərəfdaşlığa və bacarıqların yaradılmasının strateji çərçivəsində yerli QHT-lər ilə işləmək, xüsusilə gənclərdə vətəndaş məsuliyyəti yaratmaq və vətəndaş təşəbbüsləri həyata keçirməyə əsaslanan yanaşma metodundan istifadə icma ehtiyatlarını səfərbər etməklə diqqəti ictimai tədbirlər, istirahət və əyləncə və sair üçün yerlərin yaradılması üzərində cəmləmək olar. Vətəndaşlıq qürurunun olmamasına bir misal yaşayış məskənlərində tullantıların açıq yerlərdə yandırılmasıdır və bu, çox güman ki, sağlamlıq problemini araya gətirir. Yerli idarəetmə orqanları və ya nazirliklərlə əməkdaşlıq hökumət proqramlarına uyğun nəticələrin əldə edilməsinə səbəb ola bilər. Bəzi icmaların DKŞ (daxili köçkün şəxslər) təbiəti müvəqqəti sakinlik hissi döğurur və vətəndaş məsuliyyəti hissini yaranmasını daha da çətinləşdirir. Bu işə aradan qaldırılmasına ehtiyacın camaat qarşısında açıqlanmalı olduğu bir problemdir.

Uğurlu inkişaf adətən üçtərəfli söylərdən – biznes, vətəndaş cəmiyyəti və hökumətin (müxtəlif səviyyələrdə) birgə işləməsindən yaranır. Sosial proqramlarda BP şirkətinin uğurlarının bir strateji ölçüsü ondan ibarətdir ki, proqram nəticəsində hökumət və vətəndaş cəmiyyəti öz bacarıqlarını nə qədər artırır.

Komissiyanın icmalarda sorğu aparmaq xahişindən sonra bir konsaltinq şirkəti tərəfindən 2009-cu ilin aprel və may aylarında aparılmış icma sorğusunun ilkin nəticələri Komissiyaya təqdim olundu. Nəticələr informativ və faydalı idi və yəqin ki, BP şirkətinə öz baxışlarını və gözləntilərini başa düşməkdə, eləcə də özünün müdaxilə və əlaqələrinin planlaşdırılmasında kömək edər. Sorğunun nəticələrini daha dərindən başa düşmək üçün Komissiyanın onların bütün təfərrüatları ilə tanış olmaq imkanı olmadı və yəqin ki, rəqəm və məlumatlarda qüsurlar da var. Lakin sorğunun qısa təqdimatından aydın şəkildə özünü biruzə verən iki məsələ bu məlumatların nə dərəcədə faydalı olması və daha geniş və daha yaxşı əlaqələrə ehtiyacın olmasıdır.

BTC və CQBK boru kəmərlərinin keçdiyi rayonlarda Təşkilatlararası Təhlükəsizlik Komitəsinin fəaliyyətlərinin nəticələrini qiymətləndirmək üçün sorğu keçirmək məqsədi ilə BP üçüncü tərəf tədqiqat şirkəti ilə müqavilə bağlamışdır. Bu sorğu eləcə də Terminal ətrafındakı Ümid və Sahil qəsəbələrini də əhatə edib. Komissiya sorğu başa çatdıqdan sonra onun nəticələri ilə tanış olmaq istədi.

BP şirkətinin təşkilatçılığı ilə Komissiya üçün Azərbaycan Mikro-maliyyələşdirmə Təşkilatı tərəfindən təqdimat keçirildi. Təqdimatda əsas diqqət “Mikro-maliyyələşdirmə İnstitutlarının Azərbaycanda Mikromaliyyələşdirməyə təsirinin və Sosial fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi” hesabatı üzərində cəmlənmişdi. Əvvəlki hesabatlarında ASTK mikro-maliyyələşdirmə proqramlarının sosial təsiri barədə sorğu vermişdi və buna görə də bu hesabat və təqdimat faydalı oldu. Bu hesabat həm də öz mikro-maliyyələşdirmə təşəbbüsləri ilə əlaqədar qərarlar qəbul etməkdə BP şirkətinə kömək edəcəkdir.

Əgər kreditlər davamlı inkişaf baxımından səmərəlidirsə, onda mikromaliyyələşdirmə kreditlərinin Azərbaycanda artması yaxşıdır. İnkişafın bir vasitəsi kimi mikro-

maliyyələşdirməyə Komissiya dəstək verir və buna görə də aşağıdakı qeydlər məhz bu ruhda verilir.

Mikro-maliyyələşdirmə bütövlükdə və BP-nin mikro-maliyyələşdirmədə iştirakı çox kredit götürmək və ya çox pul borc verməkdən daha çox strateji məqsədlərə xidmət etməlidir. Bu məqsədlər sosial inkişaf yönümlü olmalıdır.

Hesabatla bağlı bəzi narahatlıqlar ortaya çıxır. Bunlardan ən əhəmiyyətli odur ki, kreditlərin davamlı biznes və inkişafın nəticələri əsasında verilib-verilməməsi aydın deyildir.

Maddi-texniki tədarük və təchizat zəncirində uşaq əməyindən və ya muzzla işləmək hüququna malik olmayan şəxslərin əməyindən istifadənin mümkünlüyü bəzi narahatlıqlar doğurur. BP-yə tövsiyə edilir ki, o, mikromaliyyə təchizatçılarının belə əməkdən yayınmaqda istifadə edilən yaxşı təcrübələrə riayət etməsini təmin etsin. Biznesin inkişafını mikro-maliyyələşdirmə üzrə sosial proqramlara inteqrasiya etmək, yəqin ki, mümkündür. Məsələn, təchizatçı firmalarla razılığa gəlmək olar ki, onlar yerli əhəlinin əməyindən istifadə etsinlər. Sosial mülahizələri biznesin inkişafına daxil etmək olar.

ASTK belə başa düşür ki, BP-nin Mikromaliyyələşdirmə Kredit Proqramı pulu qrant əsasında Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankına (AYİB) verir və AYİB bu pulu mikromaliyyə kredit institutlarına texniki yardım məqsədi ilə istifadə (çox güman ki, sektorun gücləndirilməsinə kömək üçün) və kredit üçün kapital kimi verir. Layihələr BP və AYİB-in təmsilçilərindən ibarət Məşvərət Şurası tərəfindən təsdiq edilir. Mikromaliyyələşdirmə proqramının inkişafa təsir baxımından nədə uğurlu və nədə uğursuz olduğunun yoxlanılması faydalı olardı.

Komissiya BP-yə tövsiyə edir ki, o, mikro-maliyyələşdirmə layihələrini, kənd təsərrüfatı layihələri də daxil olmaqla, ən uğurlu hesab edilən davamlı inkişaf layihələrinə yönəldərkən öz tərəfdaşı AYİB ilə birlikdə daha qabaqcıl olsun. BP inkişafdan daha çox kiçik kredit banklarının artımını sadəcə olaraq maliyyələşdirməklə risk edir.

ASTK inkişafın bir mexanizmi kimi mikromaliyyələşdirmə sahəsində BP-nin fəaliyyətini alqışlayır və diqqətin sosial nəticələr üzərində cəmləşdiyi strateji mövqeyini daha da gücləndirməyi tövsiyə edir.

BP-nin Azərbaycan cəmiyyəti ilə əlaqəsi

BP Azərbaycan cəmiyyəti ilə davamlı olaraq saxladığı əlaqəyə görə təqdirə layiqdir. Bura "Biznesə İmkan Yaradan Mühit Layihəsi" üzrə hökumətlə əməkdaşlıq, "Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü", vətəndaş cəmiyyəti və media ilə dialoq daxildir.

Biznes jurnalistikası üzrə təlim layihəsi özündə müəyyən davamlılıq ehtiva edən yaxşı bir proqram təsiri bağışlayır. ASTK daha çox iştirakçı cəlb etmək, habelə jurnalist etikasını və standartlarını mövzularını əhatə etməklə, BP-yə proqramı davam etdirmək və nəticələri monitorinq etməyi tövsiyə edir.

ASTK əvvəllər təklif etmişdir ki, BP-Vətəndaş cəmiyyəti dialoqlarının gündəliyi kiçik işçi qrupları vasitəsilə öncədən müəyyənləşdirilsin ki, bu sadəcə BP tərəfindən deyil, müştərək formada baş verən fəaliyyət olsun. Komissiya BP-ni əlaqə saxlamağın, məlumat vermənin və dinləmənin yeni imkanlarını nəzərdən keçirməklə, vətəndaş cəmiyyətinin nümayəndələri ilə daha geniş əlaqə və dialoq aparmağı özünə məqsəd qoymağa çağırır.

Nəticə

Komissiyanın rolu qarşıya yeni məqsədlər qoymaq, məsləhətlər vermək və əminliyi təmin etməkdir. Nisbətən qısamüddətli baxış əsasında və nisbətən qısa müddətli hesabatda əlbəttə ki hər məsələni, yaxud hətta bir çox məsələləri əhatə etmək qeyri-mümkündür. Bunun nəticəsində Komissiyanın hesabatları hazırda görülən bir çox tədqiqatı işləri qeyd etmir. Bunun əvəzinə, biz çalışırıq ki, diqqəti davamlı yaxşılaşma üzərində cəmləyək.

Bu il Komissiyaya xüsusi təsir bağışlayan məsələlər sırasında azərbaycanlı peşəkar işçilərin sayındakı artım, həyata keçirilən "Sağlamlığa Təsirlərin Qiymətləndirilməsi", usta yanında hazırlıq kursları, mikromaliyyəyə keçirmə üzrə tədqiqat və sosial rəy sorğusu olmuşdur. Bu BP-nin məsələləri daha yaxşı başa düşmək istəyini ifadə edir və heç də bundan az əhəmiyyətli olmayaraq, onu göstərir ki, BP Komissiya ilə işbirliyini saxlayır və onu dəstəkləmək üçün bu qədər çox iş görür.

Dünyanı əhatə edən bu qeyri-sabit zamanda BP-nin ölkədə iş yerlərini təmin etməyi davam etdirməyini və bu tutduğu kursa sadıq qaldığını görmək ümidvericidir.

Öncə bildirdiyimiz kimi, BP-nin Azərbaycan cəmiyyətinə faydalı töhfə verdiyinə əminik.

Biz hazırda həll olunması məsələləri aşağıdakı sahələrdə görürük :

Əlaqələr daha da yaxşılaşdırıla bilər. Texniki və kommersiya fəaliyyətində yüksək nəticələr əldə etmək şübhəsiz məqsəd olduğu kimi, əlaqələrdə də həmin ambisiya güdülməlidir. Əlaqə yaratmaq istəyi, ambisiyası və bacarığı ən yüksək səviyyədə olmalıdır. Bu BP-də və şirkətdən kənarında mövcud olan ən yaxşı təcrübədən bəhrələnmək, bacarıqları inkişaf etdirmək, təlim, kənar mütəxəssislərdən istifadə etmək, işçilərin yerdəyişməsi və s. nəzərdə tuta bilər. Nəticə şəraitin, risk və imkanların daha yaxşı başa düşülməsi və daha keyfiyyətli münasibətlərdə özünü göstərəcəkdir.

Səngəçal icmaları ilə **münasibətlər** yaxşılaşdırılmalıdır. Əlaqə bunun bir hissəsidir. Yeni yanaşmalar da həmçinin. Yenə də bacarıqların inkişaf etdirilməsi və icma ilə münasibətlərdə yenilik gətirən təşəbbüslər öz rolunu oynamalıdır.

Mikromaliyyəyə keçirmə BP şirkətinin sosial strategiyasında daha inkişaf-yönümlü və kreditlərdən istifadə imkanlı olmalı, maliyyə qurumlarından daha çox inkişaf etməkdə olan icmaları hədəfə almalıdır.

Sosial proqramlar daha möhkəm strateji əsaslara söykənmədən və Ümid qəsəbəsindəki təcrübənin göstərdiyi kimi, daha sıx monitorinq və ilkin müdaxilə, habelə müdaxilə tədbirlərini sona çatdırmaqdan uğur qazanmış olar.

Müsbət sosial təsirləri mürəkkəbləşdirən və riskləri artıran, yerli idarəetmə orqanları və icmalarda bilik və bacarıqların yaradılmasını tələb edən və insan haqlarına tam riayət olunmadığı və idarəçilik vəziyyəti ilə səciyyələnən **kənar mühit**. BP təhlükəsizlik və insan hüquqları sahəsində götürdüyü öhdəliklərə riayət etməkdə qərarlı olmalıdır.

BP-nin gördüyü və qarşısına məqsəd qoyduğu işlər doğrudan da böyük təəssürat doğurur. Buna baxmayaraq, daha çox iş görülmə bilər. BP-nin məqsədi sadəcə olaraq ora-bura əl atmaq olmamalıdır, əks təqdirdə o yayına bilər. ASTK BP-yə tövsiyə edir ki, sosial təsirlə bağlı məqsədlərini ən azı tikinti illərində olduğu səviyyədə saxlamağa çalışsın.

BP-də ASTK-nin görüşü üçün materialların hazırlanmasında əməyi olan, bizə təqdimatlar edən və suallara cavab verən hər kəsə təşəkkürümüzü bildiririk. Sizin söyləriniz Komissiya üçün olduqca faydalı olmuşdur. Ümid edirik ki, bu hesabat BP üçün eynilə faydalıdır.